

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

ДУМІКЯН Мікаель Мгерович - аспірант кафедри міжнародної економіки КНТЕУ
УДК **001.8:[339.9.012.23:621.39]**

Исследованы методические подходы к определению уровня транснационализации рынка телекоммуникационных услуг. Определено место телекоммуникационных услуг в структуре рынка услуг в целом. Представлены дефиниции основным понятиям темы, которая исследуется, в частности, телекоммуникационного рынка и транснационализации. Указывается на то, что в контексте развития рынка телекоммуникационных услуг транснационализация предусматривает активное перемещение капитала из тех стран, где существует его избыточное количество, в государства, в которых телекоммуникационная отрасль нуждается в масштабных капиталовложениях. Предложена характеристика общих процессов в сфере глобализации и транснационализации сферы телекоммуникаций. Выделены ситуации, которые побуждают к прямым капиталовложениям, связанным с предоставлением информационно-коммуникационных услуг в зарубежной стране. Оценен технологический прорыв в телекоммуникационных технологиях, что в совокупности с либерализацией рынков приводит не только к расширению перечня телекоммуникационных услуг, в том числе появлению новых и перспективных, но и к увеличению спроса населения на такие услуги. Отмечена возможность введения эффективной конкуренции как важный критерий, который подлежит анализу при оценке уровня транснационализации рынка телекоммуникационных услуг.

Ключові слова: телекомунікації, телекомунікаційні послуги, ринок телекомунікацій, послуги, Інтернет, транснаціоналізація, глобалізація, інтеграція, індекс транс національності, методологія, методичні підходи, технологічний розвиток, інновації, масиви даних, конкуренція, оператор, провайдер, інвестиції, реципієнт

Постановка проблеми

Нині незаперечно – телекомунікаційна сфера стає загальносвітовим феноменом, що пов'язаний як із високими технологіями, так і з людським міжособистісним спілкуванням. На загальносвітовому рівні розвиток телекомунікаційного ринку визначається використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що впливає не лише на самі телекомунікації, але й на застосування високих технологій у соціальному житті, розвитку громадських інституцій тощо [2, с. 50].

Система наукових знань про телекомунікаційний ринок в умовах глобалізації й транснаціоналізації вимагає формування відповідного наукового апарату, однією зі складових якого є методичні підходи й методологія вивчення, чому й присвячена дана стаття.

Взаємопов'язаність дослідницької проблеми із важливими науковими та практичними завданнями

Проблематика методології визначення рівня транснаціоналізації телекомунікацій пов'язана з рядом тематичних підрозділів наукового знання – комунікаційними дисциплінами, макроекономікою, суспільствознавством, глобалістикою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Наукове питання методичних підходів до визначення рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг ще не стало об'єктом комплексного вивчення у вітчизняних дослідженнях. Серед останніх за часом фахових праць відносно телекомунікаційного ринку та процесів транснаціоналізації можна вказати роботи (монографії, посібники, статті) таких учених, як А.Бойко [2], З.Герасимчук [5], К.Денисова [7], Г.Дурицька [8], Б.Заплотинський, В.Тупкало [10], І.Келару [12], Т.Корнієнко [13], І.Новикова [14] та ін.

Мета статті – дослідження методичних підходів до визначення рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг.

Об'єктом дослідження даної статті є транснаціоналізація телекомунікаційного ринку, а предметом – методологія вивчення рівня цієї транснаціоналізації.

Методологічною основою дослідження сформована сукупністю загальнонаукових (системний і функціональний), емпіричних (опис, спостереження), а також теоретичних методів (аналіз, синтез, узагальнення, пояснення, класифікація).

Виклад основного матеріалу

У багатьох державах світу сектор послуг наразі формує понад половину їх валового національного продукту, і ця тенденція не обмежується лише економічно розвинутими державами. При цьому галузь телекомунікацій є однією зі стратегічних для будь-якої країни. Крім того, вона відіграє величезну роль у збалансованому розвитку глобальної та регіональної економіки, будучи з'єднувальною ланкою як промислового сектора, сфери послуг і споживачів, так і різних географічно розрізнених частин країни та економічних центрів. Стимулюючи людське спілкування за допомогою зв'язку, сучасні засоби телекомунікації стають необхідною умовою для соціальної згуртованості й культурного розвитку всіх країн.

Як вважають вітчизняні фахівці з розвитку глобальної телекомунікаційної сфери,

зокрема І.Новикова, упродовж найближчих років «інновації на ринку телекомунікацій будуть розвиватися в напрямку все більш широкого використання мобільних пристроїв і планшетів, розвитку систем обробки великих обсягів даних та їх аналізу в реальному часі, віртуалізації, а також нових технологій інтеграції та стимулювання інноваційних проектів. Серед пріоритетів замовників – технології М2М, CRM, управління ризиками, електронна та телемедицина, а також «smart grid». Основні ризики пов'язані зі зниженням телекомунікаційних витрат у державному та фінансовому секторах Європи і США, а також з посиленням ролі Китаю як джерела зростаючої невизначеності для багатьох технологічних сегментів ринку ІТ [14, с. 55].

Водночас компанія «JP Morgan Securities» у своїх аналітичних дослідженнях прогнозує в найближчі 2 роки падіння росту виручки для більшості сегментів апаратних рішень, за винятком планшетів (2,5% замість прогнозованих раніше 5,5%) і постачальників ІТ-послуг (1,3% проти зазначених раніше 3,1%).

Слід надати визначення базовим поняттям. Відповідно до Закону України «Про телекомунікації», телекомунікаційна послуга представляє собою продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій, а ринок телекомунікаційних послуг – сферу обігу визначених телекомунікаційних послуг, на які протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція [1].

У контексті розвитку ринку телекомунікаційних послуг транснаціоналізація (новий етап інтернаціоналізації господарського життя, що характеризується різким зростанням ролі зовнішніх факторів розвитку всіх держав і створення транснаціонального капіталу) передбачає активне переміщення капіталу з тих країн, де існує його надлишкова кількість, до держав, у яких телекомунікаційна галузь потребує масштабних капіталовкладень.

Як відзначає вітчизняна дослідниця Г.Дурицька, «сьогодні транснаціональні контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 69% міжнародної торгівлі, більш як 81% патентів і ліцензій на нову тех-

ніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих зарубіжних інвестицій» [8, с. 40].

Транснаціоналізація в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століть є одним із найбільш важливих елементів розвитку світової економіки і міжнародних відносин. Розвиток транснаціоналізації відображає загострення міжнародної конкуренції, поглиблення поділу праці. Міжнародні корпорації у сфері телекомунікацій, з одного боку, є продуктом міжнародних економічних відносин, які швидко розвиваються, а з іншого – самі формують вагомий чинник впливу на них. Активно впливаючи на міжнародні економічні відносини, телекомунікаційні корпорації створюють нові відносини, видозмінюють сформовані їхні форми.

Як відомо, за критерієм ринкової капіталізації у світі лідирує саме компанія Apple (США) – понад 560 млрд. дол. США у 2014 р. [9, с. 15]. Найбільш потужні корпорації у телекомунікаційній сфері розташовані у США, Євросоюзі та Японії. Із кожним роком все більшого розвитку набуває телекомунікаційний ринок КНР та Республіки Корея. Потіки інформації, які у сучасному суспільстві надзвичайно інтенсифікуються, – телефонні розмови, факсимільна інформація, електронна пошта, масиви даних та телебачення. Вказане демонструє, якою мірою світ стає ще більш залежним від засобів телекомунікацій, що змінюють бізнес, стиль життя, суспільство в цілому.

З метою забезпечення задоволення попиту населення у телекомунікаційних послугах, підвищення конкуренції на ринку, підтримання тенденцій сучасного розвитку сфери телекомунікацій, особливе значення у державному регулюванні цієї сфери у провідних країнах світу надають таким напрямкам:

- регулюванню взаємоз'єднання мереж операторів телекомунікацій, у тому числі визначенню тарифів на взаємоз'єднання;
- забезпеченню надання загальнодоступних телекомунікаційних послуг, навіть нерентабельних;
- регулюванню тарифів для споживачів телекомунікаційних послуг;
- розподілу обмежених ресурсів та нагляду за їх використанням;
- аналізу та розвитку ринку телекомунікацій;

– модернізації та удосконаленню дозвільної системи провадження діяльності на ринку телекомунікацій.

Важливим критерієм, який підлягає аналізу при оцінці рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг, виступає можливість ведення ефективної конкуренції. Ознаками ефективності конкуренції виступають:

- обмежена, але достатня кількість операторів поза вхідними бар'єрами, які мають різні структури собівартості та працюють в умовах високої цінової еластичності попиту;
- наявність на ринку надлишкових можливостей, які дозволили б конкурентам дуже швидко розширитися у відповідь на будь-яке збільшення цін;
- розвиток ринку під впливом інновацій та постійного технологічного прогресу, оскільки на таких ринках обмеження конкуренції часто пов'язані з інноваційними загрозами з боку потенційних конкурентів, які поки що не увійшли на ринок [15, с. 55-56].

В основі транснаціоналізації телекомунікаційних послуг, крім технічних аспектів контролю за якістю, знаходиться розвиток інформаційного суспільства. Міжнародний союз електрозв'язку виділяє триступеневу модель, за якою країни або регіони рухаються у розвитку інформаційного суспільства. Її першим етапом є мережева готовність, яка відображається поширенням інфраструктури інформаційного суспільства у державі, ступінь доступу приватних осіб, підприємств та установ до цієї інфраструктури. Другий етап включає інтенсивність, зокрема ступінь впровадження ІТ. Третій етап характеризується ефективністю використання ІТ у конкретному суспільстві або регіоні [9, с. 157].

Якщо звернутися до відповідної ситуації в Україні, то мусимо відзначити, що в нашій державі ступінь розбудови інформаційного суспільства стримується такими перешкодами:

- недосконала загальнодержавна політика, політична та економічна нестабільність;
- неповна сформованість законодавства;
- низька інвестиційна активність, відсутність єдності державної технічної та інвестиційної політики;
- уповільнене й недостатньо скоординоване упровадження електронного урядування;

– наявність значного «цифрового розриву» у використанні інформаційно-комунікаційних технологій;

– загострення проблем та ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою;

– відсутність мотивації та координації дій операторів телекомунікацій.

Усі перелічені фактори негативно впливають не лише на рівень транснаціоналізації, але й на внутрішню ситуацію на вітчизняному ринку телекомунікацій. Його характерною особливістю є істотне відставання за часом застосування нових технологій в ІТ між центром (Києвом, великими містами) й іншими регіонами країни.

Проблемою розвитку телекомунікацій у нашій країні також є наявність близько 70% аналогових АТС від їхньої загальної кількості. На модернізацію вітчизняних комунікацій потрібно близько \$19 млрд. і їх знаходження є проблемним з урахуванням незначної частки ВВП нашої країни, що виділяється у розвиток телекомунікацій (рис. 1).

Як уже відзначалося, ступінь залучення тієї чи іншої країни у процес транснаціоналізації визначається активністю участі зарубіжних ТНК в економічній діяльності приймаючих країн та участю місцевих ТНК у світовій економічній діяльності. У повній мірі вказане стосується і процесів транснаціоналізації. Для кількісного визначення ступеня залучення країн світу до процесу транснаціоналізації телекомунікацій використовується індекс транснаціональності країн-реципієнтів,

який розраховується як середня величина чотирьох показників:

– питома вага прямих іноземних інвестицій у валовому капіталоутворенні країни;

– частка кумулятивного обсягу прямих іноземних інвестицій у ВВП;

– зайнятість на іноземних філіалах у відсотковому відношенні до загальної зайнятості у країні;

– питома вага доданої вартості, що створена на іноземних філіалах, у ВВП [5, с. 111].

На нашу думку, в процесі визначення методичних засад транснаціоналізації телекомунікаційного сектора доцільним також вбачається звернення до феномена глобалізації корпорацій, уперше запропонованого західним ученим Дж.Даннінгом. На думку вченого, компанія ухвалює рішення про здійснення прямої інвестиції за кордоном, у т.ч. в телекомунікаційну галузь за наявності трьох необхідних умов:

– ownership specific advantages – специфічні конкурентні переваги (переваги власності) від створення власного виробництва мають переважати витрати на його розгортання за кордоном;

– location specific variables – країна-отримувач має приваблювати інвестора своїми перевагами розміщення;

– internalization incentive advantages – перевага інтерналізації. Самостійна реалізація цієї переваги має бути для інвестора більш вигідною, ніж їх використання через місцеві підприємства (наприклад, шляхом надання їм відповідних ліцензій) [6, с. 94].

Це пояснення стало відомим під назвою правила OLI (за першими літерами ключових англійських слів у кожному з трьох компонентів).

Висновки

Отже, в основі методичних підходів до визначення рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг знаходяться такі складові: визначення специфіки транснаціоналізації у сфері телекомунікацій, роль провідних телекомунікаційних корпорацій,

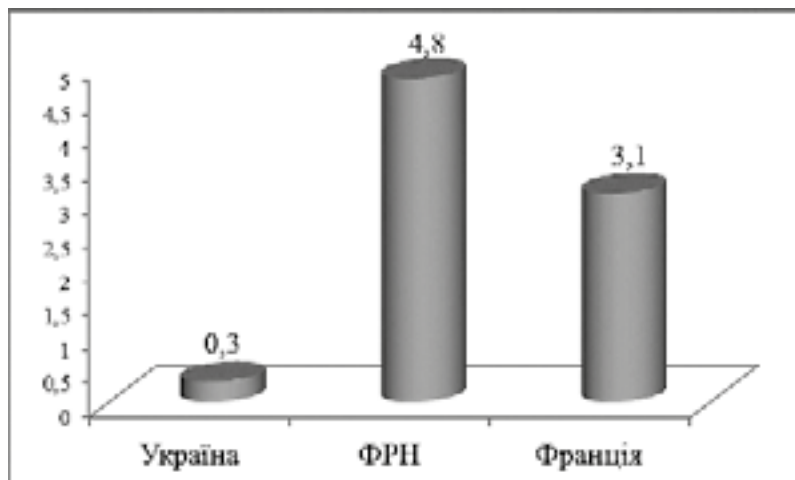

Рис. 1. Рівень капітальних інвестицій у розвиток телекомунікацій (% ВВП) [14, с. 55]

грошове забезпечення телекомунікаційного ринку, забезпечення якості відповідних послуг, можливість ведення ефективної конкуренції, динаміка міжнародної інтеграції сфери інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. Більш докладно вказані складові можна визначити таким чином:

– Транснаціоналізацію у контексті ринку телекомунікаційних технологій можна розуміти як посилення ступеня міжнародності національної економіки через втрату відповідної частини національних підприємств і перехід їх до складу міжнародної економічної спільноти. Важливою особливістю процесу транснаціоналізації у телекомунікаційній сфері є створення ринку світового виробництва й надання послуг, у якому беруть участь структурні підрозділи транснаціональних компаній.

– В умовах формування ринкової інфраструктури світової економіки, під впливом глобалізації та інтеграції глобального господарства телекомунікаційні компанії завоюють усе нові ринки і прагнуть подальшого розширення економічної влади. Крім того, фінансовий сектор телекомунікацій теж охоплений тенденцією транснаціоналізації: сформовані і надзвичайно динамічно розвиваються транснаціональні банки.

– У відповідності до світового досвіду, вимоги до підтримки якості телекомунікаційних послуг можуть встановлюватися в ліцензійних вимогах, у національному законодавстві, а також у галузевих керівних документах. У більшості провідних держав світу моніторинг якості послуг у сфері телекомунікацій стосується фіксованого й рухомого (мобільного) зв'язку, доступу до Інтернету, а також універсальних телекомунікаційних послуг. Водночас у країнах ЄС встановлено чіткі вимоги до операторів універсальних послуг.

– Ефективна конкуренція при транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг визначається як економічне суперництво, при якому існує велика кількість операторів телекомунікацій, що мають рівні можливості вільно входити на ринок і залишати його, однакові умови доступу до телекомунікаційних мереж, подібних послуг та відповідної інформації, та вільний вибір споживачем опера-

тора телекомунікацій і потрібних йому виду та кількості послуг за прийнятною ціною та якістю.

Для кількісного визначення ступеня залучення країн світу до процесу транснаціоналізації телекомунікацій використовується індекс транснаціональності країн-реципієнтів. Із метою адекватної оцінки потенціалу транснаціоналізації для телекомунікаційного ринку України важливо визначити основні мотиви здійснення прямих інвестицій у зазначену сферу транснаціональними компаніями, адже ухвалюючи інвестиційні рішення й обираючи країну для реалізації інвестиційного проекту, ТНК беруть до уваги ряд факторів і визначають відповідні переваги й ризики.

Перспективним напрямом дослідження можна вважати розробку методики підвищення рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг в Україні.

Література

1. Закон України «Про телекомунікації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 12, ст.155.
2. Бойко А. Б. Оцінка ринку телекомунікаційних послуг в Україні та основні напрями його подальшого розвитку / А. Б. Бойко // Інноваційна економіка. – 2014. – № 6. – С. 49-53.
3. Борисова Л. В. Профілактика й прогнозування вчинення транснаціональних комп'ютерних злочинів / Л. В. Борисова // Форум права. – 2008. – № 2. – С. 27-31.
4. Бортник Г. Г. Цифрова обробка сигналів в телекомунікаційних системах : підручник / Г. Г. Бортник, В. М. Кичак ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 231 с.
5. Герасимчук З. В. Транснаціоналізація економіки регіонів України: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 468 с.
6. Гранатуров В. М. Управління конкурентоспроможністю оператора телекомунікацій / В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, І. А. Кораблінова ; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О. С. Попова. – К. : Кафедра, 2013. – 255 с.
7. Денисова К. Ю. Транснаціоналізація міжнародного бізнесу в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Денисова Катерина Юрійвна ; Донец. нац. ун-т (м. Вінниця). – Вінниця, 2015. – 20 с.

АНОТАЦІЯ

Досліджено методичні підходи до визначення рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг. Визначено місце телекомунікаційних послуг у структурі ринку послуг загалом. Надані дефініції основним поняттям теми, що досліджується, зокрема, телекомунікаційного ринку й транснаціоналізації. Вказується на тому, що у контексті розвитку ринку телекомунікаційних послуг транснаціоналізація передбачає активне переміщення капіталу з тих країн, де існує його надлишкова кількість, до держав, в яких телекомунікаційна галузь потребує масштабних капіталовкладень. Запропонована характеристика загальних процесів у сфері глобалізації й транснаціоналізації сфери телекомунікацій. Виокремлено ситуації, що спонукають до прямих капіталовкладень, пов'язаних із наданням інформаційно-комунікаційних послуг у зарубіжній країні. Оцінений технологічний профіт у телекомунікаційних технологіях, що у сукупності з лібералізацією ринків призводить не тільки до розширення переліку телекомунікаційних послуг, у тому числі появи нових та перспективних, а й до збільшення попиту населення на такі послуги. Відзначено можливість ведення ефективної конкуренції як важливий критерій, який підлягає аналізу при оцінці рівня транснаціоналізації ринку телекомунікаційних послуг.

SUMMARY

The methodical going is investigational near determination of level of transnationalization market of telecommunication services. The place of telecommunication services is certain in the structure of market of services on the whole. Determinations is presented to the basic concepts of theme which is probed, in particular, telecommunication market and transnationalization. Specified on that in the context of market of telecommunication services of transnationalization development foresees the active transferring of capital from those countries, where his surplus amount is, in the states in which telecommunication industry needs scale capital investments. Description of general processes is offered in the field of globalization and transnationalization sphere of telecommunications. Situations, which induce to lines to the capital investments, to related to the grant of of informative-communication services in a foreign country, are selected. A technological breach is appraised in telecommunication technologies, that in an aggregate with liberalization of markets results not only in expansion of list of telecommunication services, including appearance new and perspective but also to the increase of demand of population on such services. Possibility of conduct of effective competition as important criterion which is subject an analysis at the estimation of level of transnationalization market of telecommunication services is marked.

8. Дурицька Г. В. Сучасні тенденції транснаціоналізації та їхній вплив на економіку України / Г. В. Дурицька // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 39-45.

9. Економіка телекомунікацій / [С. П. Воробієнко та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Орлова; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О. С. Попова, Навч.-наук. ін-т економіки та менеджменту. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2014. – 511 с.

10. Заплотинський Б. А. Управління якістю у сфері телекомунікацій : навч.-метод. посіб. / Б. А. Заплотинський, В. М. Тупкало ; Держ. ун-т телекомунікацій, Каф. менеджменту. – К. : ДУТ, 2014. – 199 с.

11. Інститут телекомунікаційних систем: поступ до майбутнього / [за ред. М. Ю. Ільченка]. – К. : Едельвейс, 2013. – 254 с.

12. Келару І. О. Транснаціоналізація і конкурентоспроможний розвиток економіки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Келару Інна Олександрівна ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К/, 2014. – 21 с.

13. Корнієнко Т. О. Державне регулювання у сфері телекомунікацій: деякі термінологічні аспекти / Т. О. Корнієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 20. – С. 127-131

14. Новикова І. В. Пріоритетні напрями розвитку та особливості вітчизняного і світового ринків телекомунікацій / І. В. Новикова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – № 5-6. – С. 53-58.

15. Филюк В. В. Концентрація на ринку телекомунікаційних послуг України: стан та проблеми регулювання / В. В. Филюк // Економічний вісник. – 2013. – №1. – С. 50-58.